

Jak rozróżniać informacje prawdziwe od fałszywych?

Wiedza w pigułce

Po dotarciu do źródła i znalezieniu w nim informacji na interesujący nas temat, należy ocenić jej wiarygodność i użyteczność. Potrzeba informacyjna określa, jakie cechy materiału będą dla nas priorytetowe. To, co w pewnej sytuacji może być wadą źródła informacji, w innej jest zaletą, np. duża ogólność przeszkadza, gdy chcemy znać szczegóły, ale przydaje się, gdy nic jeszcze nie wiemy na dany temat. Ocena wiarygodności materiału to najtrudniejsze zadanie, jakie stoi przed osobą szukającą informacji — zwłaszcza wśród źródeł internetowych. Aby wiedzieć, w jakim stopniu uzyskana informacja jest godna zaufania, należy ocenić wiarygodność źródła, zastanawiając się nad następującymi kwestiami:

- Kim jest autor materiału oraz kto wziął odpowiedzialność za publikację? Wiarygodności sprzyja prestiż wydawnictwa książkowego czy powaga instytucji, do której należy portal internetowy. Np. za bardziej wiarygodne uznamy słowniki internetowe PWN niż słowniki działu Portal Wiedza serwisu Onet.pl. W przypadku publikacji naukowych warto zwrócić uwagę na recenzentów pracy.
- W jaki sposób autor pozyskał informacje? Czy jest specjalistą w danej dziedzinie lub sam doświadczył tego, o czym mówi? A może pozyskał informacje z drugiej ręki? Należy prześledzić, na kogo się powołuje i jakie źródła przytacza. Jeśli nie podaje źródeł swoich informacji, jest mniej wiarygodny.
- Czy autor starał się jak najbardziej rzetelnie i starannie zaprezentować temat? Wiarygodności sprzyja przedstawienie wielu różnych punktów widzenia, powoływanie się na wiele różnych źródeł, chęć bezstronnej prezentacji ich zawartości, a także dbałość o językową i graficzną formę tekstu.
- Kiedy powstał dany materiał? Jeśli nie możemy tego określić, warto ustalić, czy źródło informacji jest często aktualizowane.

W zależności od potrzeby informacyjnej pojawiają się inne czynniki, które determinują wybór źródła. Są to przede wszystkim:

- obiektywność (bywa jednak, że poszukujemy subiektywnych opinii na dany temat)
- aktualność (choć niekiedy poszukujemy informacji o przekonaniach żywionych dawniej)
- dostępność i łatwość wykorzystania (ale też zdarza się, że zależy nam na określonym źródle, nawet jeśli jest bardzo trudno dostępne lub niełatwe to wykorzystania)
- stopień szczegółowości (jednakże czasem potrzebujemy tylko ogólnych informacji)
- zrozumiałość

Pomysł na lekcję

Dzieci co dzień zdobywają wiele informacji o świecie. Nie wszystkie źródła, z których czerpią, są wiarygodne. Lekcja uczy, że nie wszystko, co podają media musi być prawdą, ale też media mogą posłużyć do weryfikacji zdobytej wiedzy.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że w mediach można znaleźć informacje prawdziwe i fałszywe
- rozumieją, że źródła dzielą się na wiarygodne i niewiarygodne
- wiedzą z kim i w jaki sposób porozmawiać o wiarygodności źródła.

Pomoce zalecane do przeprowadzenia lekcji:

- tablica,
- kreda,
- ołówki lub kredki,
- arkusz papieru,
- markery,
- taśma klejąca
- materiał pomocniczy "Prawda czy fałsz"
- wskazówka dla nauczyciela "Weryfikowanie informacji"
- materiał pomocniczy "Wiarygodność informacji"

Przebieg zajęć

Ćwiczenie 1.

Czas: ok. 5 min.

Metoda: miniwykład prowadzącego

Pomoce: -

Powiedz uczestnikom, że celem lekcji jest nauczenie się odróżniania informacji wiarygodnych od niewiarygodnych. Powiedz, że informacje to różne wiadomości i opinie przekazywane nam przez inne osoby bezpośrednio lub media (radio, telewizja, gazeta, internet). Szczególnie podkreśl, że autorem informacji zawsze jest człowiek (to nie "gazeta napisała", tylko konkretny redaktor z gazety umieścił taką informację na jej łamach). Upewnij się, że wszyscy rozumieją pojęcie "informacja".

Ćwiczenie 2.

Czas: ok. 10 min.

Metoda: praca w grupach, dyskusja

Pomoce: tablica, kreda, materiał pomocniczy "Prawda, czy fałsz"

Podziel uczestników na 2 grupy. Poproś, żeby po naradzeniu się w grupie jedna osoba zgłaszała, jakiej udzielają odpowiedzi. Przeczytaj głośno pytania z materiału pomocniczego "Prawda czy fałsz", zwracając uwagę, skąd zaczerpnięta jest informacja. Zanotuj na tablicy literami "P" i "F" zdania według dzieci prawdziwe i fałszywe.

Ćwiczenie 3.

Czas: ok. 10 min.

Metoda: praca w grupach

Pomoce: ołówki lub kredki, materiał pomocniczy "Wiarygodność informacji"

Podziel uczestników na 4 zespoły. Rozdaj grupom materiał pomocniczy "Wiarygodność informacji". Poproś uczestników, żeby zastanowili się, które źródła wydają im się wiarygodne (to znaczy komu można uwierzyć od razu, a które informacje należy sprawdzić). Poproś, żeby przy rysunkach oznaczających rodziców, kolegów, nauczyciela, komputer, radio, gazetę, telewizor, książkę narysowali po jednej, dwie lub trzy gwiazdki – od najmniej wiarygodnych do najbardziej. (Materiał pomocniczy „Wiarygodność informacji”). Porównajcie arkusze wszystkich grup. Zastanówcie się wspólnie, kto jest najbardziej wiarygodnym źródłem informacji. Powiedz, że aby sprawdzić prawdziwość wiadomości, należy ją porównać z informacją z innego źródła.

Ćwiczenie 4.

Czas: ok. 15 min.

Metoda: praca własna

Pomoce: wskazówka dla nauczyciela "Weryfikowanie informacji"

Rozdaj wybranym uczestnikom kartki z napisami: "mama" "tata", "nauczyciel", "lekarz", "bibliotekarz", "encyklopedia", "książka", "Internet". Poproś uczestników, żeby w zastanowili się komu i jakie pytanie należy zadać, żeby sprawdzić podane wiadomości. (Wskazówka dla nauczyciela „Weryfikowanie informacji”). Prowadzący czyta informację, a chętne dzieci zgłaszają pytania i mówią w jaki sposób sprawdziłyby daną informację. Pozostali uczestnicy w toku rozmowy mogą zgłaszać swoje sugestie.

W podsumowaniu powiedz, że warto zadawać pytania: Czy to prawda że? Czy pomożesz mi sprawdzić informację o? Gdzie można znaleźć informację na temat? Czy istnieje inne źródło, potwierdzające tę informację? Skąd to wiadomo?

Ćwiczenie 5.

Czas: ok. 5 min.

Metoda: miniwykład prowadzącego

Pomoce: arkusz papieru, markery, taśma klejąca

Podsumuj zajęcia. Powieś na tablicy karton, na którym będą zapisane pytania z ćwiczenia 4. Do listy dopiszcie propozycje dzieci. Powiedz, że zdobywamy informacje z różnych źródeł i trzeba pamiętać, że mogą one być prawdziwe albo fałszywe. Dlatego zdobyte informacje warto sprawdzić w innym miejscu. Zostaw karton w widocznym miejscu, żeby dzieci oswajały się z pytaniami i uczyły się je zadawać.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją, że nie wszystkie źródła są wiarygodne?
- należy być krytycznym i sprawdzać zdobyte informacje?
- wiedzą, w jaki sposób można sprawdzić, czy zdobyta informacja jest prawdziwa?

Opcje dodatkowe

W ćwiczeniu 3. zamiast dorysowywania gwiazdek można zastosować bardziej atrakcyjne dla dzieci głosowanie. Przy obrazkach ustaw kubeczki, a uczestnikom rozdaj patyczki (lub ziarenka). Do kubeczków uczestnicy wrzucają po 1,2 lub 3 patyczki (ziarenka).

Porozmawiaj z uczestnikami, czy spotkali się kiedyś z tym, że zdobyte przez nich informacje okazały się nieprawdziwe. Zastanówcie się, czy są takie pytania, na które dotąd uczestnicy nie znają odpowiedzi lub mają różne opinie. Poproś, żeby postarali się samodzielnie zweryfikować te informacje. Podzielcie się efektami pracy.

Informacje:

Scenariusz: Anna Buchner

Konsultacja merytoryczna: Eliza Hetkowska, Dorota Górecka

Konsultacja metodyczna: Joanna GóralWojtalik

Licencja: Creative Commons Uznanie autorstwa Na tych samych warunkach 3.0

Materiały do scenariusza

Materiał pomocniczy „Prawda i fałsz”

Podziel uczestników na 2 grupy. Poproś, żeby po naradzeniu się w grupie jedna osoba zgłaszała, jakiej udzielają odpowiedzi. Przeczytaj głośno pytania, zwracając uwagę, skąd zaczerpnięta jest informacja. Zanotuj na tablicy literami P i F zdania według dzieci prawdziwe i fałszywe. Możesz przepisać pytania na tablicę lub na duży karton, żeby były widoczne dla dzieci.

1. Mleko krowie jest niezdrowe. (informacja z gazety)
2. Astrid Lindgren napisze nową część „Dzieci z Bullerbyn”. (strona internetowa z ciekawostkami)
3. Gąbka jest morskim zwierzęciem. (nauczyciel)
4. Jeże zbierają jabłka i noszą je na kolcach na grzbiecie. (rysunek z książki dla dzieci)
5. Ziemia krąży wokół słońca. (encyklopedia kosmosu)
6. Na innych planetach układu słonecznego mieszkają istoty rozumne (radio).
7. Z całej marchwi ludzie jedzą tylko korzeń. (strona internetowa)
8. Kiedy człowiek połknie pestkę, w żołądku wyrośnie mu roślina (opowieść mamy kolegi)
9. Orzechy rosną na drzewach tak, jak kasztany. (informacja z gazety).
10. Każde dziecko powinno stosować pastę do zębów „Bieluszek” (ulotka reklamowa pasty do zębów)

Materiał pomocniczy Wiarygodność informacji*

Które źródła informacji wydają się Wam wiarygodne? Komu można uwierzyć od razu, a które informacje należy sprawdzić? Przy każdym rysunku narysujcie po jednej, dwie lub trzy gwiazdki, w zależności od tego, jak oceniacie wiarygodność danego źródła.

*na następnej stronie

gazeta

--	--	--

nauczyciel

--	--	--

rodzice

--	--	--

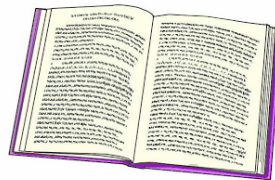
radio

--	--	--

telewizor

--	--	--

książka

--	--	--

komputer

--	--	--

koledzy

--	--	--

Wskazówka dla nauczyciela „Weryfikowanie informacji”

Podane wskazówki mogą być pomocne w omawianiu ćwiczenia 1 i 3

1. Mleko krowie jest niezdrowe. (informacja z gazety) (P/F)
Istnieją wady i zalety picia mleka. Z pewnością dla alergików jest niezdrowe, dla pozostałych dzieci raczej tak, choć zdania na ten temat są podzielone.
2. Astrid Lindgren napisze nową część „Dzieci z Bullerbyn”. (strona internetowa z ciekawostkami) (F)
Na pewno nie, ponieważ autorka od dawna nie żyje.
3. Gąbka jest morskim zwierzęciem. (nauczyciel)(P)
Dobrym potwierdzeniem dla dzieci byłaby fotografia prawdziwej gąbki.
4. Jeże zbierają jabłka i noszą je na kolcach na grzbiecie. (rysunek z książki dla dzieci) (F)
Oczywista nieprawda, którą powielają liczni ilustratorzy w książkach dla dzieci.
5. Ziemia krąży wokół słońca. (encyklopedia kosmosu) (P)
Tu ciekawą odpowiedzią mogą być własne obserwacje, niekoniecznie pytanie dorosłych.
6. Na innych planetach układu słonecznego mieszkają istoty rozumne (radio). (P/F)
Istotne jest tutaj, żeby zaznaczyć, że istnieją pytania, na które nikt z ludzi nie udzielił odpowiedzi.
7. Z całej marchwi ludzie jedzą tylko korzeń. (strona internetowa) (P)
Jeśli możliwa jest własna obserwacja (dziecko ma w ogrodzie marchew i wie jak ona rośnie) należy podkreślić, że takie obserwacje to też weryfikowanie informacji.
8. Kiedy człowiek połknie pestkę, w żołądku wyrośnie mu roślina (opowieść mamy kolegi) (F)
Można tu podkreślić, że w każdej opowieści-legendzie jest ziarno prawdy i rzeczywiście jeśli pestka wpadłaby np. do płuc mogłaby zakiełkować, a także że to bardzo niebezpieczne).
9. Orzechy rosną na drzewach tak, jak kasztany. (informacja z gazety). (P)
Jak wyżej, jeśli możliwa jest weryfikacja przez obserwację to należy podkreślić, że to właściwy sposób dochodzenia do prawdy.
10. Każde dziecko powinno stosować pastę do zębów „Bieluszek” (ulotka reklamowa pasty do zębów). (F) *Należy tu podkreślić, że hasła reklamowe zazwyczaj coś nam zalecają albo pokazują jako najlepsze rozwiązanie, tymczasem można wybrać zupełnie inną pastę do zębów, która może być o wiele lepsza niż „Bieluszek”.*

Słowniczek

- wiarygodność informacji

stopień, w jakim informacja jest godna zaufania.

- źródło informacji

obiekt przekazujący informacje. Źródła informacji mogą być drukowane (np. książki, mapy), elektroniczne (strony www, blogi, fora internetowe) lub osobowe (inne osoby, od których możemy się czegoś dowiedzieć). Do każdego źródła należy odnosić się krytycznie, badać jego wiarygodność.